



ארכיון יד ושם  
YAD VASHEM ARCHIVES

RECORD GROUP:

0.3

חטיבה:

עדויות יד ושם

Yad Vashem  
Testimonies

FILE NUMBER:

3013

מספר תיק:

TRANSLATION תרגום

NUMBER OF PAGES:

מספר עמודים:

ORIGINAL ARCHIVE:

ארכיון מוצא:

ORIGINAL FILE  
NUMBER:

סימול מקורי:

INVENTORY  
NUMBER:

מספר נכנסות:

PREVIOUS FILE  
NUMBER:

סימול תיק  
קודם:

3556439

מפעל יוסלה כרמין לתרגום עדויות – קיבוץ מגן.

O.3\_3013

מספר ביד ושם:

,ZOFIA HENDEL

מוסרת העדות:

בת ל – JAKOB SCHREIER – 1

,DBERLAENDER לבית SARA ELKA

נולדה ב – DROHOBYCZ ב – 16.5.1899.

.DROHOBYCZ

מגורים לפני המלחמה:

תל – אביב, רחוב מפו 24.

מגורים אחרי המלחמה:

תל - אביב, 24.8.1966

מקום ומועד קבלת העדות:

ד"ר ע. רבא

קבלה את העדות:

ארכיון "יד ושם".

מקור המסמך:

,BERLIN ,SAMBOR ,LWOW ,DROHOBYCZ

מועד ומקום האירועים:

.1944 - 1939

שפת המקור ומספר עמודים: תרגום מפולנית, 8 עמודים.

יוסף יהלום – קיבוץ עין כרמל.

המתרגם:

יגאל יהלום – קיבוץ עין כרמל.

המדפיס:

הנידון: עזרתו של הפולני IZYDOR WOLOSIAKI ואישתו JAROSLAWA

להצלת 39 יהודים בבונקר בתקופת הכיבוש ההיטלראי.

נושאי העדות:

- (1) שהותה של העדה ב – SAMBOR בראשית הכיבוש הגרמני ב – 1941.
- (2) הקורבנות הראשונים מאנשי האינטלגנציה היהודית, והצלת העדה מן הפרעות בעזרת השכנה האוקראינית DUDKOWA.
- (3) הקמת ה – JUDENRAT והריגתו של היושב ראש DR. SCHNEIDSCHNER, בגלל סירובו לשתף פעולה בהסגרת מיועדים להשמדה.
- (4) עזיבת העיר על ידי העדה, בעלה ובתה, והצטרפותם לקרוביהם ב – DROHOBYCZ.
- (5) עבודת העדה בתור פקידה ב – MECHANISCHE VERKSTAETTE, והיחס הטוב ליהודים מצד מנהל המפעל הגרמני PETRI.
- (6) מקרה הצלת העדה ובעלה בידי הגרמני MERZER בזמן חיסול הגיטו בקיץ 1943.
- (7) הקמת בונקר במרתף בנין המפעל בעזרת אחד מהעובדים הפולנים IZYDOR WOLOSIAKI.
- (8) הרחבת הבונקר על ידי צירוף המרתף הסמוך, והגדלת מספר המסתתרים עד ל – 39 נפשות, ושהותם בבונקר בחסות הנ"ל ואישתו עד השחרור באוגוסט 1944.

שמות המקומות הנזכרים בעדות:

,WIEDEN ,TURKA ,TRUSKAWIEC ,BYTOM ,SAMBOR ,LWOW ,DROHOBYCZ  
 ,ZEILSHEIM ,FRANKFURT ,BERLIN

שמות האנשים הנזכרים בעדות.

יהודים:

,SEIFERT ,TUNKA STERNBACH ,SZTOK ,ZUKIERMANOWNA ,JAKOB SCHREIER  
 ,OBERLAENDER ,SARA ELKA SCHREIER ,JOZEF SCHREIER ,REGINA SCHREIER  
 ,LEOPOLD SCHREIER ,SZARF – ל – CYLA SCHREIER  
 ,MUNDZIO SCHREIER ,OSKAR SCHREIER ,ALTBACH – ל – ROZA SCHREIER  
 ,ARTUR HENDEL ,FELICITAS HENDEL ,HALAMAN – ל – BLUMA SCHREIER  
 ,ADLER ,BLATT ,LIBERMAN ,MOTIO EGGERT ,SOBEL ,OSKAR – ל – AMALIA SCHREIER  
 ,DR. MISCHER ,HERZIG ,PROF. REINHOLD , KLINGHOFER ,DR. SCHNEIDSCHER  
 .HELA ROSENBERG

פולנים:

.LOHINSKI ,JAROSLAWA WOLOSANSKA ,ISYDOR WOLOSANSKI

אוקראינים:

.DUDKOWA

גרמנים:

.HERZER, מנהל בתי מלאכה מכניים (בעלים קודמים SEIFERT).

.PETRI, מנהל בתי מלאכה מכניים (בעלים קודמים SEIFERT).

.LANDAU, איש S.S.

.HENDEL SOFIA, עקרת בית,

כתובת: תל – אביב, רחוב מפו 24.

תוכן העדות:

- (1) קיצור תולדות החיים של העדה.
- (2) המצב של המשפחה של העדה ב – DROHOBYCZ בשנים 1939 – 1941.
- (3) חיסול אנשי השכלה יהודיים ב – SAMBOR בימים הראשונים של פלישת הגרמנים.
- (4) "MECHANISCHE WERKSTATE" – בתי מלאכה מכניים של SEIFERT ב – DROHOBYCZ.
- (5) המנהלים הגרמנים של בתי המלאכה PETRI ו – HERZER, וההתנהגות שלהם עם היהודים.
- (6) הרצח של MANNA LANDAU על ידי אנשי S.S.
- (7) הירידה למחבוא במרתף ברחוב SZASZKIEWICZ בקיץ 1943.
- (8) העזרה של הפולני IZYDOR WOLOSANSKI ליהודים.
- (9) העזרה של הפולניה JAROSLAWA WOLOSANSKA ליהודים.
- (10) ההתארגנות של 39 אנשים במקלט במרתף.

הערות מקבלת העדות.

את העדות של גברת HENDEL חייבים לבחון ביחד עם העדות של גברת SZTOK, שגם היא מספרת על העזרה שסיפק הפולני IZYDOR WOLOSANSKI ואישתו JAROSLAWA WOLOSANSKA ליהודים הנרדפים ב – DROHOBYCZ. הכתובות של אדון WOLOSANSKI וגברת WOLOSANSKA (שהם כעת גרושים), נמצאות בעדותה של גברת SZTOK. סיפורה של גברת HENDEL מאשר את העובדה שפשוט קשה להאמין על העזרה וההסתרה של 39 אנשים על ידי אדם אחד, בתנאים קשים שאי אפשר לתאר. זה קרה במחבוא במרתף שבאותו בניין גר מנהל המפעל הגרמני.

בנוסף לזה עבדו בבניין הזה עובדים לא יהודים של הפירמה "GESFA". כפי שמספרות הגברת SZTOK וגם הגברת HENDEL, אדון WOLOSIA NSKI לא לקח שום גמול בעד המאמץ מעל לכוח אנושי שלו. בעד הכסף שהוא קיבל מן המסתתרים במרתפים, היה קונה בשבילם מזון. הוא סידר בשביל האנשים שישבו במרתפים מכסימום נוחיות. הוא אישית סידר שם רשת צינורות כדי להעביר דרכה מים, גז (בשביל להכין אוכל) ושירותים. בתקופה מאוחרת יותר הוא חיבר אותם לרשת החשמל, וכמובן שזה הכל היה בחשאי ושמורה. הוא לא רק עזר למטופלים שלו בדברים חומריים (שזה גרם לשמור על מצב בריאותם), אלא הוא היה גם תומך בהם במילים משמחות. לעיתים קרובות הוא היה יורד בלילה למרתפים והיה משוחח איתם, כדי להרים להם את מצב הרוח. היה מוסר להם ידיעות על מצב המלחמה, ואפילו היה משחק איתם בקלפים. אין מילים לתאר את הנדיבות של אדון WOLOSIA NSKI. עוד פעם אני מסתייעת בסיפורם של שתי העדות, שזוכרות טוב מאוד שכאשר היתה סכנה לגילוי המחבוא, אז על הצעתם של היהודים לצאת מן המרתפים כדי לא לסכן אותם, את אישתו ואת הילד שלהם בגזר דין מוות, אדון WOLOSIA NSKI השיב להם: "אתם נשארים בפנים. אם נגזר על 39 אנשים למות, אז יכולים למות עוד שלושה אנשים". אין צורך לחזור על הסיפורים האלו. בקשר למנהל בתי המלאכה המכניים, הגרמני HERZER (או HERZ), לפי הגירסה שהעדה מוסרת הוא גרם למותם של שתי נערות יהודיות: הבת של TINKA STERNBACH ו- ZUKIERMANOWNA. אבל גברת HENDEL מעירה שאת הסיפור הזה היא שמעה מאנשים אחרים. לעומת זאת היא מספרת בדיוק על התנהגותו של HERZER השיכור בזמן חיסול הגיטו ב - DROHOBYCZ. אז HERZER איים על העדה: "אני יכול לירות בך", אבל את האיום הזה הוא לא ביצע, הוא נתן לעדה לנוח והוסיף: "הגורל של היהודים זה פרק עצוב". על פעילותו האכזרית של איש הגסטאפו LANDAU סיפר לעדה בן דוד שלה, שהיה עד אישי בזמן ש - LANDAU ירה בנער יהודי. גברת HENDEL היא כעת אישה בגיל מתקדם. היא לא עובדת. היא מתכתבת עם אדון WOLOSIA NSKI. היא מצטערת על גורלו כעת, על זה שלא היתה לו הצלחה בחיים האישיים שלו, שהתגרש מאישתו שעזרה לו מאוד בתקופת הכיבוש. הוא גר עכשיו אצל אחותו ב - WROCLAW. הוא במצב בריאותי טוב. הוא עובד בתור מדריך בבית ספר מקצועי.

על החתום: DR. A. RABA.

#### הערה נוספת:

העדות חשובה מאוד בגלל הפרטים האמיתיים על העזרה שהוענקה ליהודים בתקופת הכיבוש ההיטלראי, אבל לא מביאה חדשות נוספות על הגיטו ב - DROHOBYCZ ועל חיסולו.